

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 11/15 Summer 2016, p. 727-730
DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.9911>
ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY

Article Info/Makale Bilgisi

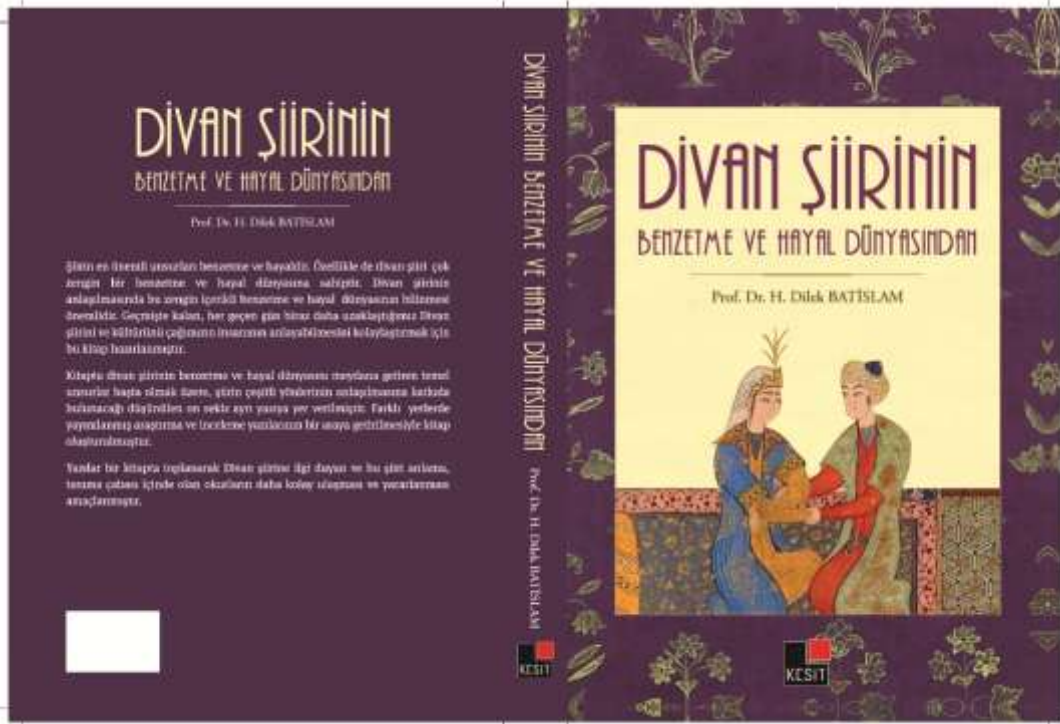
✍ Received/Geliş: 19.08.2016

✓ Accepted/Kabul: 20.09.2016

This article was checked by iThenticate.

BATISLAM, H. DİLEK (2016). DİVAN ŞİİRİNİN BENZETME VE HAYAL DÜNYASINDAN, KESİT YAYINLARI, İSTANBUL.

Belde AKA*

XIII. asrın sonları ile XIX. asrın ikinci yarısına kadar varlığını sürdürdüğü kabul edilen Divan şiiri, kendine özgü bir hayal dünyasına sahiptir. Divan şairi, daha önceden belirlenmiş bu hayal dünyasını kendi şiirinde yeniden kurgularken, bu şiirin temel edebî sanatlarından olan teşbih yani benzetme sanatından çokça yararlanmışır. Bu nedenle benzetme ve hayal, Divan şiiri için birbirinden ayrı düşünilemeyecek iki unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

Prof. Dr. H. Dilek Batıslam'ın "*Benzersiz ve hayal olmuş sonsuz sevdalar anısına ...*" ithaflıyla başlayan *Divan Şiirinin Benzetme ve Hayal Dünyasından* adlı çalışması Divan şiirinin

* Yrd. Doç. Dr. Çağ Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı, El-mek: beldeaka@gmail.com

benzetme, hayal, motif ve mazmunlarına açıklık getirmeyi amaçlayan, yazara ait daha önce farklı dergi ve kitaplarda yayımlanmış on sekiz makalenin derlenmesiyle oluşturulmuştur. Kitabın ön sözünden sonra yer alan “Divan Şiirinde Benzetme ve Hayal” adlı yazı ise kitaba alınan yazıların ortak yönlerini ortaya koyan bir değerlendirme yazısı olup daha önce başka bir yerde yayımlanmaması yönüyle dikkat çekicidir. Söz konusu yazıda öncelikle teşbih sanatının tanımına dair kaynaklarda yer alan bilgileri aktaran Batıslam, teşbih çeşitlerine ise Divan şairlerinden seçtiği örnek beyitler yoluyla açıklık getirmiştir. Yazar teşbih ile ilgili temel teorik bilgileri verdikten sonra, Divan şiirinde sıkça kullanılan benzetme unsurlarını bir arada bulunduran Ahmedî'nin “Bu ne yüzdür bu ne gözdür bu ne zülf ü bu ne bâlâ/ Biri lâle biri nergis biri sünbül biri tûbâ” matlalı gazelinin açıklamıştır. Böylelikle Divan şiirindeki alışılmış benzetme, mazmun ve motiflerin nasıl ve hangi ilgililerle yer aldığı gazel üzerinde gösterilmiştir. Yazının devamında kitaba adını veren bir diğer unsur olan “hayal”e dair çeşitli tanımlara, bu konuda yapılan çalışmalara ve Divan şairinin hayale şiirinde hangi amaçla değindiğine yer veren Batıslam, Hayâlî'nin “Tecâhül-i Ârifeyn” başlıklı gazelinin hayal için iyi bir örnek olduğu düşüncesinden hareketle gazelin dil içi çevirisiyle birlikte açıklamasını yapmıştır.

“Divan Şiirinde Benzetme ve Hayal” başlıklı yazıdan sonra kitaptaki makaleler ilk basım tarihleri dikkate alınarak sıralanmıştır. Kitaba alınan makaleler şöyledir: “Divan Şiirinin Mitolojik Kuşları Hümâ, Anka ve Simurg”, “Divan Şiirinde Hazan”, “Divan Şiirinde Âşık, Sevgili, Rakip Üçlüsü ve Ölüm”, “Divan Şiirinde Sabâ”, “Mesîhî Divanı'nda Ölüm”, “Divan Şiirinin Efsanevî Canlısı Semender”, “Keçecizâde İzzet Molla'nın Gazellerinde Av ve Avcılık”, “Nedîm Divanı'nda Giyim Kuşam ve Süslenmeyle İlgili Unsurlar”, “Divan Şiirinde Kâlâ”, “Şehir Şiirleri ve Şeyhülislâm Yahyâ'nın Edirne Gazelleri”, “Divan Şiirinde Arpa, Arpalık ve Arpa Kasideleri”, “Divan Şairinin Benzetme Dünyasında Mısır ve Nil”, “Divan Şiirinde Rakip ve Leylâ Hanım'ın Rakip Gazeli”, “Divan Şiirinde Düşman”, “Divan Şiirinde Su”, “Mihri Hatun Divanı'nda Gece”, “Divan Şairinin Hayal Elbisesi Kabâ”.

Kitapta yer alan makalelerin konularından kısaca bahsetmek gerekirse;

“Divan Şiirinin Mitolojik Kuşları Hümâ, Anka ve Simurg” adlı makalede, bu üç efsanevi kuşun Divan şiirinde hangi çağrışımlarla yer aldığı sorusuna Şeyhî, Ahmet Paşa, Necâtî, Cem Sultan, Mesîhî, Usûlî, Fuzûlî, Hayâlî, Bâkî, Nefî, Nedîm, Nâilî, Nâbî, Şeyh Gâlip divanlarından seçilen örnek beyitler yardımıyla cevap aranmıştır.

Klasik şiirde bahardan sonra adı en çok anılan mevsim olan sonbaharın şairlerce nasıl ele alındığının incelendiği “Divan Şiirinde Hazan” başlıklı makalede, şairlerin her ne kadar hazana olumsuz baksalar da hazaniyelerde ve gazellerde yer alan beyitler yoluyla bu mevsimle ilgili zengin bir benzetme ve hayal dünyası yaratmayı başardıkları ortaya konmuştur.

“Divan Şiirinde Âşık, Sevgili, Rakip Üçlüsü ve Ölüm” başlığını taşıyan dördüncü makalede, Divan şiirinin üç önemli tipi olan âşık, sevgili ve rakip açısından ölümün nasıl algılandığı incelenmiştir. Şeyhî, Necâtî, Usûlî, Fuzûlî, Bâkî, Hayâlî ve Sâbit divanlarının gazeller bölümünün taranmasıyla yapılan bu incelemede, ölüm konusundaki kimi uygulamalardan, âdet, gelenek ve inançlardan da söz edilmiştir. Böylelikle divan şiiri ile din ve halk kültürü arasındaki ortaklıklara da ışık tutulmaya çalışılmıştır.

Divan şiirinde sıkça adı anılan temel doğa olaylarından rüzgârın bir çeşidi olan sabânın hangi özellikleriyle bu şiirde işlendiği, kurulan tamlamalar da göz önünde bulundurularak “Divan Şiirinde Sabâ” makalesinde irdelenmiştir. Makalede aynı zamanda sabânın havayla olan ilgisi dolayısıyla anâsır-ı erbaanın bir unsuru olduğu da göz önünde bulundurulmuştur.

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 11/15 Summer 2016

“Mesîhî Divanı’nda Ölüm” adlı makale, XV. yüzyılın ikinci yarısında yaşamış olan Mesîhî’nin, şiirlerinde yer alan ölüm ve ölüme dair kelime ve tamlamaların incelemesini içermektedir. Batıslam makalesinde ayrıca divandaki örneklerden yola çıkarak ölüme ilgili dönemin yaşayışına ve inançlarına ait ipuçlarını da ortaya koymaya özen göstermiştir.

Kitapta yer alan yedinci makale, Divan şiirinde ateşle ilgisi sebebiyle sıklıkla kullanılan benzetme unsurlarından biri olan semenderin söz konusu edildiği “Divan Şiirinin Efsanevi Canlısı Semender”dir.

“Keçecizâde İzzet Molla’nın Gazellerinde Av ve Avcılık” adlı makalede ise XIX. yüzyıl şairi İzzet Molla’nın şiirlerinden yola çıkılarak son dönem Divan şiirinde av ve avcılıkla ilgili unsurlarda bir değişim olup olmadığı sorusuna cevap aranmıştır.

XVIII. yüzyılda mahalli üslubun önemli temsilcilerinden olan Nedim’in şiirleri döneminin yaşayışı, âdeti, gelenek ve göreneklere vb. konularda oldukça zengin bir malzeme sunmaktadır. Batıslam’ın “Nedim Divanı’nda Giyim Kuşam ve Süslenmeyle İlgili Unsurlar” adlı makalesi de bu zengin malzemeden hareketle XVIII. yüzyıl İstanbul’unun giyim alışkanlıkları ve giyim kültürüne dair fikir vermesi açısından oldukça dikkat çekicidir.

H. Dilek Batıslam’ın giyim kuşamla ilişkilendirilebilecek bir diğer yazısı da “Divan Şiirinde Kâlâ”dır. Batıslam makalesinde kumaş anlamına gelen “kâlâ”nın Divan şairleri tarafından farklı hayal ve benzetme unsurlarıyla ilişkilendirilerek kullanıldığını; bu tür motif çalışmalarının şairlerin kendilerine has üsluplarını ortaya çıkarabilecek nitelikte olduğunu ileri sürmüştür.

Kitabın on birinci makalesi olan “Şehir Şiirleri ve Şeyhülislâm Yahyâ’nın Edirne Gazelleri” başlıklı yazıda Divan edebiyatında şehirleri konu edinen manzum ve mensur eserlerden bahseden Batıslam, daha sonra Şeyhülislâm Yahyâ’nın Edirne redifli iki gazelini değerlendirmiştir.

“Divan Şiirinde Arpa, Arpalık Ve Arpa Kasideleri” adlı makalede Osmanlı toplum hayatında önemli bir yere sahip olan arpanın nasıl ve hangi ilgilerle şiire konu olduğu, Necâtî’nin “Kaside-i Arpa” şiiri başta olmak üzere XVI. yüzyıl divan şairleri Ravzî, Hayretî ve Kütahyalı Rahimî’nin arpa kasidelerinden yararlanılarak ortaya konmaya çalışılmıştır.

Divan şairlerinin sıklıkla kullandığı benzetme ve hayal unsurlarından olan Mısır ve Nil, “Divan Şairinin Benzetme Dünyasında Mısır Ve Nil” makalesinde XV-XVI. yüzyıl divan şairleri Karamanlı Aynî, Mesîhî, Usûlî, Ahmet Paşa, Necâtî, Behiştî, Bâkî, Hayâlî ve Fuzûlî’nin divanlarından yola çıkılarak incelenmiştir.

XIX. yüzyılın kadın şairlerinden Leyla Hanım’ın gazellerinde rakibin konu edildiği “Divan Şiirinde Rakip ve Leylâ Hanım’ın Rakip Gazeli” başlıklı yazı, Leyla Hanım’ın rakip redifli gazelinin başka şairlerin aynı redifli gazelleriyle karşılaştırmalı olarak incelenmesi yönüyle ilgi çekicidir.

Kitapta yer alan bir sonraki makale “Divan Şiirinde Düşman”da ise XVII. yüzyılda yaşamış olan şairlerden Mezâkî, Bosnalı Âsım, Nâilî, Fehim-i Kadim, Nâbî, Neşâtî, Nef’î divanlarında düşman ve düşmanla ilgili unsurların nasıl işlendiği, düşman redifli gazeller de göz önünde bulundurularak irdelenmiştir.

Kitabın “Divan Şiirinde Su” adlı on altıncı makalesinde, farklı yüzyıllardan seçilmiş divan şairlerinin beyitleriyle dört temel unsurdan biri olan suyun klasik şiirde hangi benzetmelerle yer aldığı, tabiatdaki yeri, inanç, âdet ve geleneklerle ilgisi gibi pek çok konuya açıklık getirilmiştir.

“Mihri Hatun Divanı’nda Gece” adlı makalede, şiirlerinde gece kavramına sıkça yer vermiş; hatta gece redifli 4 gazel yazmış olan XV. yüzyıl şairi Mihri Hatun’un divanında “gece” ve eş

anlamlıları “şeb, şâm, leyl ve dün” kelimelerinin nasıl ve hangi anlamlarda kullanıldığı tespit edilmeye çalışılmıştır.

Kitabın on sekizinci ve son makalesi, bir giysi çeşidi olması yönüyle Osmanlı toplumunun giyim kuşamına dair fikir verebilecek olan kabânın şiirdeki kullanım özelliklerinin incelendiği “Divan Şairinin Hayal Elbisesi Kabâ”dır.

Kitapta yer alan bütün makalelerde, incelenen motiflerle kurulan tamlamalar ve motiflerin kullanım sıklıklarına dair sayısal bilgiler verilmesi, Divan şiiri alanında yapılacak motif çalışmaları için yol gösterici niteliktedir. Prof. Dr. H. Dilek Batislam’ın Divan şiirinin benzetme ve hayal dünyasını oluşturan kuşlar, mevsimler, doğa olayları, giyim-kuşam, şehirler, coğrafya, tiplere dair titizlikle yaptığı incelemeleri içeren bu çalışma, sadece akademik açıdan değil; Divan şiirine uzak kalmış bugünkü okurun o dünyayı anlamasına katkı sağlaması yönüyle de oldukça değerlidir.

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

Aka, B. (2016). “Batislam, H. Dilek (2016). Divan Şiirinin Benzetme ve Hayal Dünyasından, Kesit Yayınları, İstanbul”, *TURKISH STUDIES -International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic-*, ISSN: 1308-2140, (Prof. Dr. Kamil Veli Nerimanoğlu Armağanı) Volume 11/15 Summer 2016, ANKARA/TURKEY, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.9911>, p. 727-730.